

GENUS OCH ANTIGENUS I (O)LEVBARA VÄRLDAR

Tidigare i höstas kom antologin *Striden om genus: Politik, vetenskap och social kamp* (Berg, Eriksson, Gemzöe och Malmén 2025). Boken är, som alla antologier, ett brokigt resultat av mångårigt, kollektivt arbete. Den erbjuder en i många bemärkelser tvinnad berättelse ur vår samtid: för det första en (uppdaterad) genomlysning av hur genusbegreppet utvecklats, förhandlats och omtvistats inom våra forskningsfält (med fokus på Sverige), med flera viktiga tillbakablickar. För det andra ger boken en introduktion till fenomenet 'anti-genus', det vill säga det globalt och löst sammanlänkade motståndet mot genus som begrepp och som vetenskap. Inom forskningsfältet kring anti-genus som växer fram parallellt ges många och delvis geopolitiskt specifika förklaringar till varför och hur detta samtida fenomen uppstått: en aggressiv nyliberalism som ersatt en tidigare ordning, ökad nationalism och illiberal populism,

det växande antalet auktoritära patriarkala ledare och inte minst, den konservativa (religiösa och politiska) vändningen i stort. Den absoluta majoriteten av världen styrs nu med järnhand av en handfull ledare för vilka demokratins grunder kan ignoreras och 'invandring' görs till huvudproblem. En märklig gemensam faktor för ett försvar av en patriarkal hierarkisk ordning kallas alltså "genusideologi".

När jag läste *Striden om Genus* inför ett boksläppssamtal på Stockholms universitet i oktober slogs jag *igen* av hur motståndet mot genus riktas mot *vissa* former av genusrelaterad aktivism, mot antirasism och intersektionella perspektiv inom genusvetenskap (nu omtalade som 'identitetspolitik' av såväl vänster som höger). Det är undersökningar av LHBTQI+ frågor och ökade rättigheter, problematiseringen av binära och biologiskt/essentiellt determinerade kön, och

Corresponding author email: ulrika.dahl@gender.uu.se

Copyright: © 2025 The author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: *Tidskrift för genusvetenskap* 45(2-3): 204–211

<http://dx.doi.org/10.55870/tgv.v45i2-3.62659>

alltså inte minst, kritiska perspektiv på rasism, migration, kolonialism och på kärnfamiljen och den heterosexuella reproduktionen som central för nation, intimitet och hierarkisk ordning som möter mest motstånd. Anti-genus kan, tycker jag, beskrivas som en slags *reproduktiv homonationalism* (Dahl 2018).

Annorlunda uttryckt är det ett slags *försvar av ojämlikhet som naturlig ordning*, som därmed ifrågasätter reproduktiv rättvisa och demoniserar motstånd och ytterst blir till ett försvar av *white supremacy* och förlänger *racial capitalism* och koloniala processer. Jag tänker att anti-genusmobilisering ofta blir en slags *distraktion*: syftet är att få oss att vända oss från arbetet med genusvetenskaplig utbildning och kunskapsproduktion och från de mål som sociala rörelser har, nämligen att samla och erbjuda alternativ. Det får oss istället att backa, behöva försvara, och tvingas bemöta den allt våldsammare retoriken på dess premisser, snarare än att ägna oss åt att utveckla våra egna frågor och analyser och, i bästa fall, bidra till förändring. Anti-genus resulterar också i fortsatt och ökat våld och trakasserier i sociala medier, på våra arbetsplatser och i det privata som får många att tystna. Vad krävs för att hitta och bibehålla mod och motstånd?

Bokens titel *Striden om genus* signalerar att detta *är* en strid, om världsbild och maktanalys, som ofta skapar ett vi och dem. Samtidigt påminner titeln oss om hur normaliserad den krigsretorik och konfliktideologi som genomsyrar

vår samtid blivit. Vi befinner oss i ett pågående och av västvärldens ledare sanktionerat folkmord i Palestina (och en total ignorering av katastrofen i Sudan), en fortsatt rysk invasion av Ukraina, och pågående kolonialt och kapitalistiskt drivna krig som tvingar människor på flykt mot ett hårt bevakat Europa med våld som bara fladdrar förbi i våra sociala medier.

Närmare vår vardag syns denna världsbild i ett icke-diskuterat svenskt inträde i Nato, en orimlig upprustning och militarisering av vår egen region sammanflätad med en snabbt växande krigsindustri, ökad press på universiteten att stimulera forskning om och för civil- och totalförsvar och mot kriminalitet (som i sig presenteras som ett slags krig), normalisering av nödvändigheten i att reducera välfärd för att finansiera krigsbudget. Det leder till att skolan nu talar om krig och försvar utan att tala om alternativa vägar att lösa konflikter, och till en slags romantisering av att träna inför och skicka unga människor i krig. Listan kan alltså göras lång över frågor som anti-genus som distraktion hindrar oss att uppmärksamma. Vilket arbete utför metaforer som strid, kamp, krig, försvar egentligen, när vi använder dem för att beskriva det vi själva gör, och vilka (perspektiv) offras? Ska vi verkligen gå med på denna beskrivning av världen och den legitimitet den ger till den snabbt växande krigsindustrin (där till och med våra pensioner nu investeras)? Hur blev en

stark feministisk fredsrörelse till en slags femonationalism?

Om vi uppehåller oss vid striden som metafor är vi betjänta av att blicka mot historien, där vi hittar både rötter och paralleller till samtiden. Flera kapitel i *Striden om genus* visar att frågorna och aktörerna inte är nya, att essentialistiska idéer om kön och heterosexualitet varit och förblir tätt förbundna med rasism och, framförallt, att konflikter inom genusforskningsfältet, som Annika Bergs bidrag noggrant visar, har pågått sedan 90-talets "biologismdebatt". En konservativ syn på kön som binärt och givet är alltså inte ny. Ulla Manns bidrag visar också att diskussioner om olika genusteoretiska modeller inte heller är nya och att ett heteronormativt försvar av "könsmaktsordning" och "genussystem" som bärande begrepp, och förlöjligande och uppläxning av en ung generation (och oss andra) som uppmanar till intersektionella analyser, alltså reduceras till att vara fixerade vid "identitetspolitik".

Som Åsa Eriksson visar i sitt bidrag till boken växer också den "genuskritiska feminismen" nu allt starkare, inte minst i England och USA. Även där kan vi se paralleller mellan 1980-talets *sex wars* och samtidens motstånd mot trans, queer och intersektionalitet. Genuskritisk och transexkluderande "feminism" ställs här mot allianser och solidaritet genom ett försvar (sic) av en essentialistisk idé om Kvinnan. Reduceringen till en fråga om biologiskt och vid födseln tilldelat kön löper också

parallellt med och har ibland stöd av den konservativa, illiberala anti-genusrörelsen, inte helt olikt hur 80-talets radikalfeminister och porrmodståndare välkomnades av den radikala högern och tog avstånd från queera och intersektionella perspektiv på sex, sexualitet och makt – när det tjänade deras syften – med förödande konsekvenser för queer kulturproduktion och praktik. Dagens ofta journalist-drivna lobbyism och välfinansierade attacker mot kunskap om och rörelser runt queers, transpersoner, rasifierade och migrerade, bidrar indirekt med aktivt stöd av den lagstiftning som ignorerar våldet mot de som avviker och begränsar motstånd, helt i linje med höger- och extremhögerpolitik. Det är värt att notera att det i princip uteslutande är vita, heterosexuella och ibland lesbiska feminister som både kastar transkvinnor under en buss mot en binär avgrund och samtidigt gör sig till företrädare för *andra* kvinnor. Att dessa så kallade feminister ägnar tid, engagemang, för att inte tala om utrymme i offentlig debatt, åt att försvara sin lite paranoida inställning till transpersoner är för många av oss tragiskt och obegripligt. Vad är det som gör att gränsbevakningen av "kvinno- rummet", snarare än så många andra akuta frågor, tar så mycket fokus och energi? Och vad händer när vi tvingas gå i polemik i det offentliga kring detta? Återigen *distraktion*.

Missförstå mig inte nu: givetvis ska en diskussion om olika teorier om kön och makt fortgå. Men kanske kan

försvaret av vissa kvinnors rätt till rum, namn och resurser över andras förstås som ett uttryck för den maktlöshet de flesta av oss känner inför en värld präglad av folkmord, krig, miljökatastrofer, ökad makt- och kapitalkoncentration samt för fixeringen vid gränser i samtiden. Kanske framstår transinkludering, öppna gränser för alla människor som flyr krig, och kritik mot den pågående koloniala utsugningen av jordens resurser som *för ansträngande* och tesen om att resurserna inte räcker till, att vi inte har råd med solidaritet och öppenhet som mer rimlig. Återigen vill jag kalla det att köpa den *distraktion* som högerretoriken presenterar.

Ett annat sätt att tänka kring det som nu pågår – inklusive ett förnyat fokus på den könsessentialistiska tesen om (hetero)sexualitetens våldsamma potential i spåren av #metoo – skulle kunna vara med Gayle Rubin. I texten "Thinking sex" från antologin *Pleasure and danger* skrev Rubin: "it is precisely at times such as these, when we live with the possibility of unthinkable destruction, that people are likely to become dangerously crazy about sexuality" (Rubin 1984: 267). I vår tid av ökande fattigdom, krig, rasism, miljöförstöring, fascism och hot mot framtiden kan alltså sexualitet och därmed också kön och genus istället göras till huvudfrågor, i oavsiktlig linje med vilka som ska och kan få reproducera (nationella) framtider.

Min poäng är att det är värt att reflektera över hur intrasslade våra egna diskussioner lätt blir i en bredare vändning

när det blir allt tydligare att utvecklingen knappast går framåt. Oavsett var och hur vi står skulle jag säga att detta är *inte* tiden för dem av oss som ännu åtnjuter privilegierna i att tillhöra den vita majoriteten, att böja ner våra huvuden och ägna oss åt den individuella karriären, hälsan och CVt utifrån en övertygelse om att dessa frågor rör några *andra*. När vi uppehåller oss vid egna institutionella budgetar, pressen att leverera peer-reviewade artiklar och analysera citeringsindex glömmar vi att det är strukturella problem vi möter och att vår *gemensamma* överlevnad står på spel.

Apropå överlevnad, och som en riktig vitamininjektion i vår samtid, samlades många av oss i slutet av oktober på konferensen G25 i Staare/Östersund. Temat för årets nationella genuskonferens, föredömligt och omsorgsfullt organiserad av genuskollegiet vid Mittuniversitetet, var *Feministiska koalitioner för levbara världar: hur, var och för vem?* När jag talat med kollegor – lokalt och nationellt – efter konferensen har det framkommit att många kände värmen och visionerna som finns att hämta i att samlas, och lära oss från motståndsrörelser och vardag, konst och småskalig klimataktivism.

Årets fokus på samiska utgångspunkter och samiska feministiska perspektiv genomsyrade konferensen och samtliga huvudtalare uppmärksammade vikten av platsen och de epistemologiska utgångspunkter som urfolksperspektiv både kräver och bidrar med. Det är inte bara 'på tiden' och helt givet för en

konferens som tar plats i Sápmi att dessa centreras, det är helt genom nödvändigt att vi återgår till den gamla devisen *en annan värld är möjlig* (Ergon och Johansson 2001) när vi förbereder oss för framtida utmaningar. Det är nödvändigt nu, när hela det politiska spektrat anpassat sig till världsbeskrivningen, att vi förhåller oss kritiska till de ramverk som högerretoriken erbjuder. I *Striden om Genus* diskuterar Lena Gemzöes och Thais Machados kapitel social mobilisering i Brasilien som exempel på rörelser som byggs från andra utgångspunkter och känslor. Det finns mycket att lära när vi höjer blicken.

Koalitionsbyggande har länge och på många platser i världen erbjudit alternativ i form av utmanande men stimulerande och lärorik form av mobilisering. Som Bernice Johnson Reagon (1983) påpekar i sin klassiska text på temat är koalitionsbyggande en gatans politik, en politik i det offentliga som skiljer sig markant från de 'koalitioner' som anti-genus förlitar sig på. Feministiska koalitioner är motsatsen till att stänga in oss i trygga (kvinno)rum och nationer som bevakar gränser och det kräver mod, vision och envishet.

Exempel: trots det enorma och felaktigt presenterade hånandet är den sociala rörelse som idag samlar enastående brett både i Sverige och internationellt solidaritetsrörelsen med Palestina. Gamla och unga, queers och mödrar, migranter och medborgare samlas nu i en koalition för att visa vår bestörtning över hur ett folk-mord kan pågå inför våra ögon. Hot och

hat mot detta engagemang riktas även här mot feminister som Judith Butler – föremål även för attacker från både TERFS och anti-genusrörelser – liksom mot andra judiska intellektuella, migranter, urfolksfeminister, trans- och queeraktivister och antikoloniala socialister som tagit tydlig ställning för Palestina och mot bosättningskolonialism och militär imperialism. Många aktivister, forskare och kulturarbetare blir dock nu uthängda som extrema terrorister, och riskerar att förlora arbete, forskningsanslag och uppdrag medan den tysta majoritetsbefolkningen fortsätter att njuta sina privilegier.

En central aspekt av den samtida högervridningen och konservatismen, karaktäriseringen av motståndsrörelser och anti-genusfenomenet i stort är, som Edenberg och Gunnarsson Payne påpekar i *Striden om genus, en mobilisering av affekt*; framför allt rädsla, ilska, hat. Vi kanske behöver reflektera över vilka alternativa affekter vi kan mobilisera och hur. Vi behöver påminna oss om att motstånd inte är enkelt, men nödvändigt, och att det kräver mod.

Nu kanske vissa läsare undrar vad dessa reflektioner har att göra med ert, vårt, vardagliga stressiga arbete som akademiker. Ett arbete där vi sliter med allt mindre resurser för att genomföra vår undervisning, en allt hårdare konkurrens om och krav på att inbringa externa forskningsmedel, och en starkare politisk styrning av vår forskning, mot försvar, kriminalitet, och migration – dock inte som föremål

för våra kritiska perspektiv, utan som världsbeskrivningar vi sällan gått med på. Ni kanske frågar er vad mina – självklart *situerade* – observationer har att göra med *kunskap och vetenskap* – genusforskning är ju inte, trots vad våra motståndare hävdar, en social rörelse eller ideologi utan det är ju ett alltmer institutionaliserat fält av utbildning och bidrag till policy. Historien om vad det kostat att komma dit borde dock göra att vi vet bättre; det finns ingen objektiv eller icke-ideologisk ståndpunkt att inta och inget kommer gratis. Vi behöver alla nu fundera på vad som är värt att försvara, hur, med vem och mot vilka 'fiender'. I en tid då det blir allt svårare att skilja sanning och fakta från filterbubbelgenererade fiktioner finns nämligen en enorm sprängkraft i känslotyrdade utspel, inklusive på de sociala medier som frekvent används av akademiker. Inte minst på *Twitter/X* och *Facebook* har tonen hårdnat över lag i takt med en ökad dikotomisering, samtidigt som vi har allt färre fysiska möten och diskussioner. Vilka deltar här och i vilka syften?

Låt oss påminna oss om det uppenbara: vi ägnar oss åt maktkritisk forskning och det är inte konstigt att vi möter motstånd när exakt den ordning vi granskat nu slår tillbaka. Det borde inte förvåna, även om expansionen av genusämnet under 2000-talet kanske kan få oss att glömma detta faktum. Som tur är står vi inte utan verktyg: vi har decennier, till och med sekel, av kloka resonemang, förändringsmetoder

och erfarenheter av motstånd och aktivism att luta oss emot och lära av; inte minst givet att den stora majoriteten av världens befolkning levt under olika former av förtryck och utsatts för folk-mord och förödelse i 500 år. Vill vi hålla oss mer i närområdet kan vi ju lära oss av ett par generationer kloka institutionsbyggares metoder och samla kraft i ett starkt kollegium som arbetar hårt för att vägleda och utbilda studenter och doktorander. Vi kan också lära oss av deras misstag. Tillsammans med vidgade perspektiv på vad exakt vårt objekt är och kan vara (bortom kvinnan med stort K) finns många möjligheter till hopp, gemenskap och mening. Låt oss återvända, läsa om, begrunda det vi har gjort och diskutera vägar vidare tillsammans.

På G25 hade vi också årsmöte för Ämnesföreningen för genusvetenskap (ÄG) och där blev undertecknad ny ordförande, genom den demokratiska process som genomsyrar allt föreningsarbete. Jag tar mig an detta arbete, inte ensam utan tillsammans med en styrelse som representerar samtliga genusinstitutioner i landet, i ett skarpt läge, ett globalt akut tillstånd, där demokratin, naturen, våra gemensamma världar och framtider står på spel. Jag tror att en förening som ÄG kan spela en liten, men ändå viktig roll.

I första hand är ÄG en plattform för kollektivt och kollegialt arbete för ämnet, denna tidskrift och framtida G-konferenser och vi samarbetar med Sveriges Genusforskarförbund och

kollegier och organisationer inom när-
liggande och lika utsatta discipliner.
Vi gör alltså detta arbete tillsammans,
i vårt dagliga arbete och nätverkande
med varandra, genom arbetsgrupper
för studierektorer och professorer,
omsorg om studenter och doktorander,
och genom fortsatt bevakning av och
motstånd mot de orimliga arbetsvill-
kor och osäkra framtidsutsikter som
särskilt juniora och vikarierande lärare
och forskare ofta möter. Vi gör det
genom att bevaka och delta i diskus-
sioner om akademisk frihet och genom
att behålla genusforskningens starka
kopplingar till sociala rörelser och
civilsamhällets organisationer. Vi gör
det *tillsammans* även om vi inte alltid
är eniga i sakfrågor, utgångspunkter,

eller strategier. Vi kommer, hoppas
jag, att kunna enas om vikten av att
fortsatt försvara demokratin, utbild-
ningens och grundforskningens cen-
trala betydelse för att skapa levbara
världar. Har du som läsare och en del
av vårt kollektiv särskilda frågor du
vill driva är du varmt välkommen att
delta. Även om vi är trötta, utarbe-
tade och inte sällan stressade, för att
inte tala om oroliga inför framtiden,
så kan ett sådant arbete också ge en
injektion av hopp. Kanske är det dags,
kära kollegor, att åter fundera på vad
vi gör och varför.

*Ulrika Dahl, professor i genusvetenskap,
Ordförande i ÄG.*

Referenser

- Berg, Annika, Eriksson, Åsa, Gemzöe, Lena, och Malmén, Stina (red) (2025) *Striden om genus: politik, vetenskap & social kamp*. Stockholm: Appell förlag.
- Berg, Annika (2025) Feminister, Biologister och en och annan professor. Berg, Annika, Eriksson, Åsa, Gemzöe, Lena, och Malmén, Stina (red) *Striden om genus: politik, vetenskap & social kamp*. Stockholm: Appell förlag.
- Ergon, Jens och Abrahamsson, Hans (2001) *En annan värld är möjlig: Attac/*. Stockholm: Manifest kulturproduktion.
- Edenborg, Emil och Gunnarsson Payne, Jenny (2025) Affekt, anpassning och allianser: Föreställningar om 'genus' som ett hot mot barn i USA, Ryssland och Sverige. Berg, Annika, Eriksson, Åsa, Gemzöe, Lena, och Malmén, Stina (red) *Striden om genus: politik, vetenskap & social kamp*. Stockholm: Appell förlag.
- Eriksson, Åsa (2025) Trans, genus och åkta kvinnor. Transkritisk feminism i en tid av reaktionär antigenuspolitik. Berg, Annika, Eriksson, Åsa, Gemzöe, Lena, och Malmén, Stina (red) *Striden om genus: politik, vetenskap & social kamp*. Stockholm: Appell förlag.
- Johnson Reagon, Bernice G. (1983) *Coalition Politics: Turning the Century*. Smith, Barbara (red) *Homegirls: A black feminist anthology*. New York: Kitchen Table –Women of Color Press.
- Manns, Ulla (2025) Barnet och badvattnet. Om genusforskningens studieobjekt och det feministiska Vetenskapsrummet. Berg, Annika, Eriksson, Åsa, Gemzöe, Lena, och Malmén, Stina (red) *Striden om genus: politik, vetenskap & social kamp*. Stockholm: Appell förlag.
- Rubin, Gayle (1984) *Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality*. Vance, Carole S. (red) *Pleasure and Danger*. Boston and London: Routledge & Kegan Paul.